

definition of burden of the category “source of law”, which is the subject of the first scientific dispute. The representatives of legal positivism consider the law to be the source of law. The representatives of the sociological law school think that the body of legal norms within a society always reflects only a specific part of law as a certain order of social relations, which has been formed, and consequently, the roots of law should be found in a society itself. The representatives of the natural and law doctrine believe that nature inscribes in human minds their basic rights and freedoms (these rights and freedoms has got the name of inalienable ones, natural). The followers of the psychological school of law consider law as a phenomenon of human psyche.

Special attention is paid to two types of law consideration. The first one is natural and law type. The ideas put in its base date back to ancient times. Today the theories of natural and law school of law are reflected in almost all international instruments in the sphere of human rights provision.

Among the positive aspects of this type of law consideration are the following:

- 1) Law and the law are separated and legislature is not the only form of law;
- 2) Justice is the essence of law, law is always just, and only the law can be unjust;
- 3) Law cannot combine arbitrary standards and limits interference of a state into the private sphere;
- 4) State, while making legal acts must follow natural law and ensure the compliance of legislature with natural law correspondingly;

The second type is “state centered”. In accordance with this type “law is considered as dictates of the state addressed to its citizens”.

It is noted that while studying the issue of regularities of formation of a branch of law as a structural element of the system of law it should be taken into account that law is not identified with the law, the legal act is not the only form of existence of norms of law, the rule of law demands from the state its realization into law-making and law enforcement activities, particularly in laws, which by their meaning should be first of all penetrated with the ideas of social justice, liberty and equality.

Keywords: *branch of law, branch formation, source of law, consideration of law, natural and law school.*

Надійшла до редакції 24.12.2014

Христова Ю. В.

кандидат юридичних наук, доцент

Троїцька О. О.

курсант

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

УДК 342.725

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОВНИХ ПРАВ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА: НАЦІОНАЛЬНИЙ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Проаналізовано законодавство України та деяких європейських країн у сфері забезпечення мовних прав людини і громадянина. Запропоновано можливі напрямки удосконалення державної мовної політики України.

Ключові слова: *права людини, мова, мовні права, мовна політика, державна мова, мультлінгвізм.*

Постановка проблеми. Конституція України, разом із закріпленням статусу української мови як державної, у ст. 10 гарантує «вільний розвиток, використання і захист російської, інших мов національних меншин України» [1]. Проте, незважаючи на толерантність мовної політики українізації порівняно з іншими європейськими країнами, процес розширення функцій державної мови супроводжується негативними суспільними реакціями і нерідко штучно переноситься з мовної площини в політичну. Мовне питання в Україні й досі залишається предметом маніпулювання різних політичних сил, особливо перед виборами до органів державної влади і місцевого самоврядування. Актуальність даного дослідження також обумовлена реформуванням мовної політики відповідно до зобов'язань нашої держави перед європейським та світовим співтовариством у напрямі забезпечення прав і свобод мовних меншин на нинішньому етапі розвитку України. Враховуючи, що деякі положення Закону України «Про засади державної мовної політики» не відповідають нормам Конституції України, законодавству про кримінальну та адміністративну відповідальність, а також вимогам Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, вони потребують своєчасного ґрунтовного наукового дослідження та нормативного удосконалення.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Перші доктринальні дослідження, пов'язані із забезпечення мовних прав людини і громадянина, були розпочаті ще у 1970-х рр. Значну увагу цій проблемі приділено в роботах Г. Залізняка, Н.П. Карпчук, Т.П. Марусик, О. Медведєва, В.В. Міцика, О.В. Нельги, О.В. Рудої та багатьох інших вчених. Однак в Україні, незважаючи на наявність наукових праць з проблематики забезпечення прав та свобод людини і громадянина, відсутнє комплексне дослідження мовних прав людини і громадянина, а також механізму їх забезпечення.

Метою цієї статті є розробка теоретичних положень та практичних рекомендацій щодо вдосконалення законодавства України у сфері забезпечення мовних прав людини і громадянина.

Виклад основного матеріалу. Мовна ситуація в нашій країні є неоднозначною. Під час останнього перепису населення 2001 року [2, с. 133] російську мову назвали рідною 14 млн. 273 тисячі громадян, або 29,6% населення країни, – майже всі росіяни в Україні (17% від загальної чисельності населення; при цьому всього лише 3,9% з них рідною вважають українську). Рідною українську мову визнали 67,5% населення України. При цьому нею спілкуються приблизно 53% громадян України (російською – 45%) [3]. За результатами дослідження Research&BrandingGroup, проведеного в період 12-22 серпня 2011 р., практично для половини (47%) жителів України основною мовою спілкування в сім'ї є українська мова; російською вдома спілкуються 37% респондентів; і російською, і українською – 15% українців [4]. Українська мова переважає в Західній Україні, в центрі та на північному сході, російська – Донбасі, Криму та на півдні [5].

На півдні та сході України склалися сприятливі умови для розвитку і

функціонування масової двомовності. Переважна більшість населення цих областей – хто на активному рівні, хто на пасивному – двомовна. Соціопитування, звісно, не враховують фактор суржику, часто виникає плутанина і з конкретикою терміна «рідна мова», що зумовлює певну нерелевантність даних. Наприклад, значний відсоток українців, вважаючи своєю рідною мовою українську, в повсякденному житті послуговується російською [6].

Наслідки попередніх асиміляційних процесів нині виявляються в тому, що мови всіх інших етнічних груп не помітні на мовній карті України. За даними опитування, проведеного в 2006 р. в межах проекту «Мовна політика в Україні: антропологічні, лінгвістичні аспекти та подальші перспективи», іншу мову (не українську і не російську) вважають рідною 1,4% населення, спілкуються іншою мовою – 0,9%. Це свідчить про те, що розповсюджена сьогодні теза про багатомовність України не відповідає дійсності. За результатами опитування, проведеного Research&BrandingGroup у період з 12 по 22 серпня 2011 р. у 24 областях України й Автономній Республіці Крим, за українську мову як єдину державну висловилися 48% українців, а за дві державні мови (українську й російську) – 49% опитаних. У регіональному розрізі число прихильників єдиної державної мови (української) переважало на заході (88%) і в центрі (65%) країни [6].

Таким чином, для розв'язання наявних проблем у сфері забезпечення мовних прав людини слід проводити виважену, науково обґрунтовану державну політику.

Для реалізації мовної політики в Україні надзвичайно важливим кроком стало закріплення у статтях 10-12 Конституції принципів положень щодо функціонування мов в Україні [1]. Конституційний Суд у своєму офіційному тлумаченні статті 10 Конституції України, зокрема положення частини першої, за яким «державною мовою в Україні є українська мова», зазначив: це положення слід розуміти так, що українська мова як державна є обов'язковим засобом спілкування на всій території України при здійсненні повноважень органами державної влади та органами місцевого самоврядування (мова актів, роботи, діловодства, документації тощо), а також в інших публічних сферах суспільного життя, які визначаються законом (ч. 5 ст. 10 Конституції України). Поряд з державною мовою при здійсненні повноважень місцевими органами виконавчої влади, органами Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування можуть використовуватися російська та інші мови національних меншин у межах і порядку, що визначаються законами України [7].

Таким чином, Конституція України чітко визначає статус російської мови: відповідно до положення ч. 3 ст. 10 російській мові в Україні надано статус мови національної меншини. Виходячи з положень ст. 156 Конституції, зміна статусу мов, визначеного положеннями ст. 10 Конституції, можлива лише за умови зміни конституційних положень ст. 10, здійсненої за спеціальним порядком – за поданням відповідного законопроекту Президентом України або не менш як двома третинами від конституційного складу Верховної

Ради України і за умови прийняття його не менш як двома третинами від конституційного складу парламенту та затвердження його всеукраїнським референдумом, який призначається Президентом України. Російська мова згадується в законі як мова, якою публікуються офіційні документи (ст. 10, абз. 1), як мова економіки (ст. 18, абз. 1 і 3) та інформатики (ст. 22, абз. 1), як мова, якою може видаватися паспорт (ст. 28, абз. 3) поряд з українською. В усіх інших випадках російська стоїть в ряду «інших регіональних мов або мов меншин».

Разом з тим у Законі України «Про засади державної мовної політики» термін «регіональна мова» подекуди ототожнюється з конституційним поняттям «мови національних меншин», наприклад у ст.10, що суперечить Конституції України, яка не містить терміна «регіональна мова».

Отже, положення Конституції України щодо забезпечення мовних прав людини і громадянина в цілому знайшли своє відображення у Законі України «Про засади державної мовної політики», проте взагалі поза увагою законодавця залишились «мови міжнародного спілкування», вивченню яких сприяє наша держава, як це проголошено в ч. 3 ст. 10 Конституції України [1]. Термін «мови міжнародного спілкування» досі не має нормативного визначення в Україні, що, в кінцевому результаті, ускладнює механізм реалізації мовної політики в процесі виникнення міжнародно-правових відносин.

Крім того, Закон України «Про засади державної мовної політики» у ст. 1 закріпив визначення терміна «регіональна мова або мова меншини» всупереч пунктам «і», «іі» ст. 1 ратифікованої Україною Європейської хартії регіональних мов або мов меншин [8].

Також вказаний Закон у ст. 1 визначає низку інших термінів, які за своїм змістом розглядають мову не як одну з найважливіших етнонаціональних ознак, а як територіальну ознаку, що, насамперед, суперечить Преамбулі Європейської хартії регіональних мов або мов меншин, яка встановлює, що її основною є збереження культурної та історичної спадщини, «охорона історичних регіональних мов або мов меншин Європи» як невід'ємної частини культурного багатства і традицій континенту. В документі наголошується на врахуванні важливості міжкультурного діалогу і багатомовності та підкреслюється, що «охорона і розвиток регіональних мов або мов меншин не повинні зашкоджувати офіційним мовам і необхідності вивчати їх».

Окрім вищезазначеного, недосконалим вбачається механізм визнання мов регіональними або мовами меншин, передбачений у ч.3-7 ст. 7 Закону. Зокрема, встановлений Законом кількісний критерій на рівні 10% і більше, а в окремих випадках – і менше 10% населення відповідної території, на якій поширена мова, вбачається недостатньо обґрунтованим. Зокрема, Європейська хартія регіональних мов або мов меншин не пов'язує визнання мови регіональною з певним відсотком представників національних меншин у загальному складі населення відповідної адміністративно-територіальної одиниці, а передбачає здійснення охоронних і заохочувальних заходів, спрямованих на забезпечення використання регіональних мов, і в жодному разі не передбачає

ється прийняття органами місцевого самоврядування спеціальних рішень про визначення територій використання регіональних мов [9].

Ще однією правовою проблемою мовної політики в Україні є визначення в ч. 1 ст. 8 «Захист мовних прав і свобод людини і громадянина» цього ж Закону ознак злочину, за який може наступити кримінальна відповідальність. Це положення, по-перше, суперечить вимогам ч. 3 ст. 3 Кримінального кодексу (далі – КК), де чітко зазначено, що злочинність діяння, а також його караність та інші кримінально-правові наслідки визначаються тільки цим Кодексом [10]. По-друге, ознаки злочину, визначені у ч.1 ст. 8 Закону, не повною мірою кореспондуються з назвою та диспозицією ст. 161 КК України «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії».

Продовжуючи аналіз положень чинного Закону України «Про засади державної мовної політики» на предмет видів юридичної відповідальності за його порушення, слід вказати, що у ст. 32 передбачено: органи державної влади, органи місцевого самоврядування, їхні посадові і службові особи, громадяни, винні у порушенні цього Закону, несуть адміністративну або кримінальну відповідальність відповідно до законодавства України. Тобто законодавець прямо вказав на два конкретні види юридичної відповідальності (адміністративну та кримінальну) за порушення Закону, що розглядається. Питання кримінальної відповідальності за такі дії проаналізовано нами вище, тоді як питання адміністративної відповідальності за порушення чинного законодавства про засади державної мовної політики наразі залишається без нормативного вирішення.

Аналізуючи зазначені положення, слід ще раз наголосити на тому, що Європейську хартію регіональних мов або мов меншин ратифіковано нашою державою з метою імплементації у національне законодавство системи універсальних принципів для збереження та захисту внутрішньодержавної мови та мов національних меншин. Термінологічна основа національного законодавства України про мовну політику потребує подальшого детального вивчення та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів. Невідкладність вирішення означеної проблеми полягає у тому, що мовне питання пронизує всі сфери суспільного життя, а тому неврегульованість та неточність, що панує у цій сфері, ставить під сумнів ефективність здійснення мовної політики в Україні.

Заключним елементом предмета нашого дослідження є досвід деяких європейських держав щодо забезпечення мовних прав людини і громадянина. Україна поки що залишається відокремленою від країн-учасниць Європейського Союзу (далі – ЄС) мовним бар'єром, подолання якого має стати загальнодержавним завданням в умовах євроінтеграції нашої держави.

Одним з пріоритетних напрямів діяльності ЄС є мовна політика, спрямована на створення та подальшу розбудову спільного комунікативного простору. Слід зазначити, що сучасне європейське громадянське суспільство знає змін, які пов'язані з глобалізацією, технологічним прогресом,

регіоналізацією, поглибленням і розширенням інтеграції. Зокрема, сьогодні у ЄС проживає більше 500 млн. жителів, що спілкуються більше ніж 20 офіційними мовами, деякі з яких мають світовий статус. Це свідчить про те, що життя громадян ЄС стає більш інтернаціональним та багатомовним. Також хочемо звернути увагу, що у наукових дослідженнях визначають різні мовні режими ЄС: націоналізація, асиметричні системи, обмежений мультилінгвізм, контрольований мультилінгвізм, повний мультилінгвізм з управлінськими корективами, необмежений мультилінгвізм, монолінгвізм, контрольований монолінгвізм. Сутність цих режимів полягає у використанні всіх офіційних мов без управлінських коректив, застосуванні однієї мови як офіційної і робочої тощо.

Ще у 2002 р. голови держав та урядів країн-членів ЄС на Барселонському саміті Європейської Ради оголосили про провадження в освітні системи країн-членів принципу «рідна мова плюс дві іноземні» та «індикатора лінгвістичної компетентності». Нині триває робота з їх реалізації, й у цілому можна сказати, що це довготривалі проекти, які мають стати частиною діяльності закладів шкільної, університетської та професійно-технічної освіти у межах ЄС. Еволюціонувавши протягом тривалого періоду, мовна політика ЄС є самостійним напрямом політичної активності Європейського Союзу та полягає у концепції мультилінгвізму, метою якої задекларовано збереження мовної різноманітності та сприяння оволодінню іноземними мовами громадянами ЄС [11].

Таким чином, неодмінною складовою законодавчо визначеної політики більшості європейських держав є захист і розвиток національної мови. Такий підхід притаманний, наприклад, Польщі (Ustawa o języku polskim – Закон про польську мову від 7 жовтня 1999 р.), Франції (Loi Toubon – «Закон Тубона» від 4 серпня 1994 року) та багатьом іншим європейським країнам.

Наприклад, закон про польську мову визначає й охороняє її як державну й культурну цінність, а також економічну категорію. Він запроваджує нові правила, які мають припинити процес витіснення польської мови з меморіальних дощок, вивісок та реклами; висуває вимогу вміти зрозуміло та грамотно розмовляти польською кожному державному чиновникові. Усі угоди із зарубіжними партнерами, що виконуватимуться на теренах Польщі, мають укладатися тільки цією мовою.

Французька концепція щодо утвердження і збереження національної ідентичності є актуальною і заслуговує на особливу увагу, оскільки Франція впродовж не одного століття була і залишається піонером послідовного запровадження твердої мовної політики, спрямованої на захист своєї мови [12]. У Франції існує єдина офіційна мова – французька. Одним із цікавих фактів є те, що Франція не є учасником Європейської хартії регіональних мов, оскільки приєднання до неї порушило б конституційні положення про статус французької мови. «Закон Тубона» від 4 серпня 1994 року, який є основним мовним законом, передбачає накладання штрафів та навіть ув'язнення для тих, хто не використовував французьку мову у рекламі, публічних оголошеннях

та наукових конференціях. Конституційна Рада трохи послабила «чернетку» цього закону, проте його остаточний варіант залишився незмінним, радикальним і широко реалізовувався у життя. Сьогодні 40 поважних академіків Французької Академії продовжують підтримувати «чистоту» мови від іноземного впливу. Французька мова є однією з офіційних мов ООН, ЮНЕСКО та інших різноманітних міжнародних, суспільних організацій, а також зберігає достатньо сильні позиції як мова міжнародного спілкування.

Висновки. Підсумовуючи, слід констатувати, що наша держава повинна забезпечити безумовне виконання конституційної норми щодо всебічного розвитку і функціонування української мови в усіх сферах суспільного життя на всій території України, а також звернути увагу на те, що громадяни України, незалежно від етнічного походження, переконань та займаної посади, повинні володіти українською мовою як мовою свого громадянства, а також на те, що відповідно до чинного законодавства умовою набуття громадянства України є володіння державною мовою або її розуміння в обсязі, достатньому для спілкування [13].

На наш погляд, процедура прийняття до громадянства України розглядається досить спрощено, а саме щодо встановлення факту володіння українською мовою на достатньому рівні для спілкування. Зважаючи на позитивний досвід зарубіжних країн, наприклад Німеччини, Франції та Польщі, вважаємо слушним законодавчо закріпити процедуру складання комплексного іспиту, який повинен включати письмове завдання та усну співбесіду зі знання української мови, перед вирішенням по суті питання щодо прийняття до громадянства України іноземців, біженців, осіб без громадянства.

На основі аналізу норм Закону України «Про засади державної мовної політики» на предмет відповідності Конституції та чинному законодавству України про адміністративну і кримінальну відповідальність, а також Європейській хартії регіональних мов або мов меншин, слід відзначити наявність цілої низки правових проблем, які мають бути усунені внесенням відповідних змін як до його тексту, так і до Кодексу України про адміністративні правопорушення.

У результаті проведеного дослідження дістало подальшого розвитку положення про те, що чинне законодавство України у сфері забезпечення мовних прав людини не в змозі забезпечити належний баланс між розвитком державної мови як об'єднуючого чинника в житті суспільства і захистом мов меншин. Вагомими факторами підвищення ефективності функціонування механізму забезпечення мовних прав людини і громадянина в Україні, мають бути:

– удосконалення нормативно-правової бази здійснення державної мовної політики. Зокрема, пропонуємо: а) привести у відповідність до Конституції України, а також Європейської хартії регіональних мов або мов меншин положення Закону України «Про засади державної мовної політики», в яких терміни «регіональна мова» і «мова національних меншин» ототожнюються; б) у Законі України «Про засади державної мовної політики» визначити поняття «мова міжнародного спілкування»; в) на нормативному рівні вирішити

питання щодо адміністративної відповідальності за порушення законодавства про засади державної мовної політики; г) законодавчо закріпити процедуру складання комплексного іспиту зі знання української мови як обов'язкову умову прийняття до громадянства України іноземців, біженців і осіб без громадянства з метою посилити захист української мови як державної й культурної цінності;

– впровадження в освітню систему України принципу ЄС «рідна мова плюс дві іноземні» з метою подолати мовний бар'єр у сучасних умовах євроінтеграції нашої держави, а також повноцінно включитись до європейського комунікативного простору.

Бібліографічні посилання

1. Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. // ВВРУ України. – 1996. – № 30. – С. 140.
2. *Залізняк Г.* Мовні орієнтації та цивілізаційний вибір українців // Мовна політика та мовна ситуація в Україні: аналіз і рекомендації / за ред. Ю. Бестерс-Дільгер. – К.: Києво-Могилянська академія, 2008. – С. 132-166.
3. Опитування: більшість українців спілкуються вдома українською мовою [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://tsn.ua/ukrayina/opituvannya-bilshist-ukrayinciv-spilkuuyutsya-vdoma-ukrayinskoju-movoyu.html>.
4. Українці перехотіли другу державну // Українська правда. – 2011. – 7 вересня [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2011/09/7/6567769>.
5. *Медведев О.* Мовний баланс України / О. Медведев // Портал української книжкової індустрії [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uabooks.info/ua/book_market/analytics/?pid=2386.
6. *Руда О. Г.* Мовне питання як об'єкт маніпулятивних стратегій у сучасному українському політичному дискурсі: монографія / Олена Руда; НАН України, Ін-т укр. мови. – К., 2012. – 232 с.
7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційними поданнями 51 народного депутата України про офіційне тлумачення положень статті 10 Конституції України щодо застосування державної мови органами державної влади, органами місцевого самоврядування та використання її у навчальному процесі в навчальних закладах України (справа про застосування української мови) від 14 грудня 1999 р. № 1-6/99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v031u710-13>.
8. Про засади державної мовної політики: Закон України від 3 липня 2012 р. : зі змінами і доповненнями станом на 6 вересня 2014 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.
9. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 5 листопада 1992 року // Офіційний вісник України. – 2006. – № 50. – С. 379.
10. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
11. *Карпчук Н. П.* Мовна політика Європейського Союзу в контексті європейської інтеграції / Н. П. Карпчук [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://vnumi.blogspot.com/2011/05/blog-post_9219.html.
12. *Марусик Т. П.* Мовне законодавство і мовні відносини у Франції: погляд крізь віки / Т. П. Марусик // Дзеркало тижня. Україна. – 2011. – № 31 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://r2u.org.ua/node/164>.
13. Про громадянство України : Закон України від 18 січн. 2001 р. : зі змінами та доповн., станом на 6 груд. 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2235-14>.

Христова Ю. В., Троицкая Е. А. Обеспечение языковых прав человека и гражданина: национальный и европейский опыт. Проведен анализ законодательства Украины и некоторых европейских стран относительно обеспечения языковых прав человека и гражданина. Предложены возможные направления усовершенствования государственной языковой политики Украины.

Ключевые слова: права человека, язык, языковые права, языковая политика, государственный язык, мультилингвизм.

Khrystova Yu. V., Troyits'ka Ye. A. Ensuring the linguistic rights of the man and the citizen: national and European experience. The authors have analyzed the legislation of Ukraine and some European countries concerning linguistic rights of the man and the citizen, and has offered possible ways to improve the state language policy of Ukraine.

There are the characteristic of the language situation in Ukraine, and the analysis of the norms of the Law of Ukraine "On State Language Policy" for compliance with the Constitution of Ukraine, the legislation on criminal and administrative liability, as well as the European Charter for regional languages or minorities' languages. The authors have analyzed the experience of some European countries with respect to ensuring the linguistic rights of the man and the citizen. They have considered possible directions of improvement of the state language policy in Ukraine. They have made the proposal to legalize the procedure of passing a comprehensive exam on the Ukrainian language as a requirement for the adoption of the citizenship of Ukraine of foreigners, refugees and stateless persons in order to strengthen the protection of the Ukrainian language as a political and cultural values.

They have reasoned the conclusion that the terminological basis of national legislation of Ukraine on language policy needs to be further detailed study and enforcement of compliance with international standards, as well as the appropriateness of the education system to implement in Ukraine the principle of the European Union "native language plus two foreign ones."

Keywords: human rights, language, language rights, language policy, state language, multilingualism.

Надійшла до редакції 23.12.2014

Чубко Т. П.

кандидат юридичних наук
(Національна академія
прокуратури України)

УДК 342.7

ПРАВА ЛЮДИНИ ЯК ОСНОВА СУЧАСНОГО РОЗВИТКУ ПРАВА

Розглянуто характеристику прав людини та їх місце у сучасному розвитку права. Особливу увагу приділено дослідженню питання, як з розвитком суспільства розвивалося право та права людини, враховуючи їх сучасний стан.

Ключові слова: права людини, право, сучасний стан розвитку права.

Постановка проблеми. Питання прав людини сьогодні присутні практично у кожній сфері життєдіяльності суспільства й, відповідно, посідають у ньому особливе місце. У зв'язку з тим, що сучасна Україна перебуває у переходному стані творення правових, державних та суспільних інституцій, про-